

Wyrok z dnia 27 sierpnia 2009 r.

II UK 404/08

Okresy czasowego pozostawania bez pracy z powodu niemożności jej otrzymania lub niemożności podjęcia szkolenia zawodowego w rozumieniu art. 6 ust. 2 pkt 6 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227 ze zm.) to okresy zarejestrowania się w urzędzie zatrudnienia jako osoba poszukująca pracy lub jako bezrobotny.

Przewodniczący SSN Zbigniew Hajn, Sędziowie SN: Zbigniew Korzeniowski, Romualda Spyt (sprawozdawca).

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w dniu 27 sierpnia 2009 r. sprawy z wniosku Zdzisława R. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddziałowi w T. o emeryturę, na skutek skargi kasacyjnej wnioskodawcy od wyroku Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 16 czerwca 2008 r. [...]

o d d a l i ł skargę kasacyjną.

U z a s a d n i e

Wyrokiem z dnia 16 czerwca 2008 r. Sąd Apelacyjny-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Gdańsku, w wyniku apelacji pozwanego Zakładu Ubezpieczeń Społecznych-Oddziału w T., zmienił wyrok Sądu Okręgowego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Toruniu z dnia 19 czerwca 2007 r. i oddalił odwołanie ubezpieczonego Zdzisława R. od decyzji organu rentowego z dnia 26 kwietnia 2007 r. odmawiającej prawa do emerytury.

W pisemnych motywach rozstrzygnięcia Sąd Apelacyjny stwierdził, że przyznanie ubezpieczonemu przez Sąd Okręgowy prawa do tego świadczenia narusza art. 6 ust. 2 pkt 6 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 ze zm., powoływanej dalej jako ustawa emerytalna z 1998 r.). Zdaniem Sądu Apelacyj-

nego, Sąd Okręgowy dokonał niewłaściwej interpretacji tego przepisu, skutkiem czego zaliczył ubezpieczonemu do okresu uprawniającego do emerytury - jako okresy składkowe - sporne okresy: od 15 lipca 1990 r. do 15 września 1990 r., od 26 listopada 1990 r. do 9 kwietnia 1991 r. oraz od 17 października 1991 r. do 14 listopada 1991 r. Mianowicie, błędne jest stanowisko Sądu Okręgowego, że do okresów wymienionych w powołanym przepisie zalicza się każdy okres czasowego pozostawania bez pracy na obszarze Państwa Polskiego z powodu niemożności jej otrzymania lub niemożności podjęcia szkolenia zawodowego, niezależnie od tego, czy był to jednocześnie okres pobierania zasiłków z funduszu aktywizacji zawodowej, zasiłków dla bezrobotnych oraz zasiłków szkoleniowych wypłaconych z Funduszu Pracy. Stwierdził, że zarówno przed 15 listopada 1991 r. (data wejścia w życie ustawy z dnia 17 października 1991 r. o rewaloryzacji emerytur i rent, o zasadach ustalania emerytur i rent oraz o zmianie niektórych ustaw, Dz.U. Nr 104, poz. 450 ze zm., dalej jako ustawa rewaloryzacyjna), jak i po tej dacie, okres czasowego pozostawania bez pracy z powodu niemożności jej uzyskania nie był uznawany ani za okres równorzędny z okresem zatrudnienia, ani za okres składkowy. W spornym okresie obowiązywała ustawa z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz.U. Nr 40, poz. 267 ze zm., powoływana dalej jako ustawa emerytalna z 1982 r.). Z gramatycznej wykładni art. 11 ust. 2 pkt 14 tej ustawy wynika, że za okresy równorzędne z okresami zatrudnienia można uznać te okresy, w których ubezpieczony pozostawał bez pracy, bezrobocie to spowodowane było niemożnością uzyskania pracy lub niemożnością podjęcia szkolenia zawodowego, niemożność ta została udowodniona dokumentami. Podkreślił, że nie podzielił ustalenia Sądu Okręgowego, że w tych okresach ubezpieczony poszukiwał pracy, bowiem okoliczność ta nie została przez stronę wykazana. Zaznaczył także, że od 18 września 1989 r. do 6 kwietnia 1994 r. ubezpieczony przebywał na urlopie bezpłatnym udzielonym mu przez jego pracodawcę PPPH „D.” SA w G., nie miał zatem w spornych okresach statusu bezrobotnego. Nie można więc przyjąć, że pozostawał bez pracy z powodu niemożności jej znalezienia. Dlatego też ubezpieczony nie legitymuje się wymaganym okresem składkowym i nieskładkowym - w wymiarze 25 lat, o którym mowa w art. 32 ustawy emerytalnej.

W skardze kasacyjnej od powyższego wyroku ubezpieczony zarzucił naruszenie prawa materialnego przez niewłaściwą wykładnię art. 6 ust. 2 pkt 6 ustawy emerytalnej z 1998 r. oraz przez jego niezastosowanie i zastosowanie w to miejsce art.

11 ust. 2 pkt 14 ustawy emerytalnej z 1982 r., a w wypadku nieuwzględnienia tego zarzutu, wskazał na naruszenie tego ostatnio przywołanego przepisu poprzez przyjęcie, że stan ustalony w niniejszej sprawie nie podlega hipotezie tej normy prawnej. Wskazując na powyższe skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania, ewentualnie o orzeczenie co do istoty sprawy poprzez oddalenie apelacji.

W uzasadnieniu wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania skarżący powołał się na potrzebę wykładni art. 6 ust. 2 pkt 6 ustawy emerytalnej z 1998 r., a mianowicie konieczność wyjaśnienia, czy skoro okres bezrobocia bez prawa do zasiłku po 15 listopada 1991 r. nie jest okresem składkowym, to czy taki okres przed tą datą należy traktować jako okres składkowy. Wskazał także na konieczność ustalenia, czy przebywanie na urlopie bezpłatnym udzielonym w celu wykonywania zatrudnienia u innego pracodawcy - w szczególności przed wejściem w życie art. 174¹ k.p. - w czasie którego zaszły przerwy w wykonywaniu pracy spowodowane niemożnością jej uzyskania, stanowi okres składkowy w rozumieniu art. 6 ust. 2 pkt 6 ustawy emerytalnej z 1998 r. albo też okres równorzędny z okresem zatrudnienia w rozumieniu art. 11 ust. 2 pkt 14 ustawy emerytalnej z 1982 r.

W uzasadnieniu skargi wywiedziono, że skarżący nie zgadza się z wykładnią art. 6 ust. 2 pkt 6 ustawy emerytalnej z 1998 r. dokonaną przez Sąd Apelacyjny, jak też ze stanowiskiem, że sam fakt przebywania na urlopie bezpłatnym wyklucza przyjęcie statusu bezrobotnego. Zdaniem skarżącego Sąd Apelacyjny nie wziął pod uwagę specyfiki pracy ubezpieczonego - rybaka dalekomorskiego, który w świetle obowiązujących wówczas przepisów, aby podjąć pracę za granicą, musiał być do niej skierowany przez macierzystego pracodawcę, a na czas wykonywania pracy u zagranicznego pracodawcy udzielany był urlop bezpłatny. Właśnie w czasie urlopu udzielonego na tych warunkach zaszła przerwa w świadczeniu pracy spowodowana niemożnością jej uzyskania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z brzmieniem art. 6 ust. 2 ustawy emerytalnej z 1998 r. za okresy składkowe uważa się również przypadające przed dniem 15 listopada 1991 r., wymienione w punktach 1 -17 okresy, za które została opłacona składka na ubezpieczenie społeczne albo za które nie było obowiązku opłacania składek na ubezpie-

czenie społeczne. W pkt 6 wskazano okresy czasowego pozostawania bez pracy na obszarze Państwa Polskiego z powodu niemożności jej otrzymania lub niemożności podjęcia szkolenia zawodowego, w tym okresy pobierania zasiłków z funduszu aktywizacji zawodowej, zasiłków dla bezrobotnych oraz zasiłków szkoleniowych wypłaconych z Funduszu Pracy. Językowa wykładnia tego przepisu wskazuje, że zakres pojęciowy „osoby czasowo pozostającej bez pracy z powodu niemożności jej otrzymania lub niemożności podjęcia szkolenia zawodowego” zawiera także pojęcie „osoby pobierającej zasiłki”. Zatem to pierwsze pojęcie ma szerszy zakres niż drugie. W konsekwencji, uznać należy, że mowa w tym przepisie o wszystkich okresach pozostawania bez pracy, niezależnie od tego, czy pokrywają się one z okresami pobierania wymienionych zasiłków. Przemawia za tym także przekonanie o racjonalności ustawodawcy, który, mając zamiar objąć działaniem tego przepisu wyłącznie osoby pobierające zasiłki, nie wprowadziłby do niego odrębnej kategorii osób pozostających bez pracy na obszarze Państwa Polskiego z powodu niemożności jej otrzymania lub niemożności podjęcia szkolenia zawodowego. Takiemu rozumieniu przepisu nie sprzeciwia się także wykładnia historyczna.

Zbliżone uregulowanie pojawiło się wraz z wejściem w życie ustawy emerytalnej z 1982 r. Wcześniej, ustawa z dnia 23 stycznia 1968 r. o powszechnym zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz.U. Nr 3, poz. 6 ze zm.) w art. 10 ust. 1 pkt 13 za okresy zaliczalne do okresów zatrudnienia uznała „okresy bezrobocia przed Wyzwoleniem udowodnionego dokumentami”. Pierwotne brzmienie art. 11 ust. 2 pkt 14 ustawy emerytalnej z 1982 r. stanowiło, że za okresy równorzędne z okresami zatrudnienia uważa się okresy czasowego pozostawania bez pracy z powodu niemożności jej otrzymania lub niemożności podjęcia szkolenia zawodowego, udowodnionej dokumentami, oraz pobierania zasiłków z funduszu aktywizacji zawodowej. Brzmienie tego przepisu nie budzi wątpliwości, że nie chodziło w nim wyłącznie o okresy pobierania zasiłku, ale o wszystkie okresy pozostawania bez pracy, pod warunkiem oczywiście, że spowodowane to było niemożnością jej otrzymania lub niemożnością podjęcia szkolenia zawodowego - udowodnionej dokumentami. Ustawa z dnia 24 maja 1990 r. o zmianie niektórych przepisów o zaopatrzeniu emerytalnym (Dz.U. Nr 36, poz. 206) z dniem 1 stycznia 1990 r. wprowadziła nowe brzmienie tego przepisu, zgodnie z którym za okresy równorzędne z okresami zatrudnienia uważa się okresy czasowego pozostawania bez pracy z powodu niemożności jej otrzymania lub niemożności podjęcia szkolenia zawodowego udowodnionej

dokumentami, w tym okresy pobierania zasiłków z funduszu aktywizacji zawodowej, zasiłków dla bezrobotnych oraz zasiłków szkoleniowych z Funduszu Pracy. Powyższa zmiana wynikała z wejścia w życie - od dnia 31 grudnia 1989 r. - ustawy z dnia 29 grudnia 1989 r. o zatrudnieniu (Dz.U. Nr 75, poz. 446 ze zm.), uchylającej ustawę z dnia 29 grudnia 1983 r. o Państwowym Funduszu Aktywizacji Zawodowej. Wprowadzenie przez ustawę o zatrudnieniu prawa do zasiłku szkoleniowego (art.12) i zasiłku dla bezrobotnych (art. 15) stanowiło o konieczności dostosowania przepisów emerytalnych tak, aby uwzględniały tę nową formę pomocy bezrobotnym. Jednocześnie należy zwrócić uwagę, że dokonano również korekty gramatycznej i słowo; „oraz” zastąpiono zwrotem „w tym”. Jednakże brak jakichkolwiek racjonalnych przesłanek, aby uznać że była to jednocześnie zmiana normatywna prowadząca do odejścia od dotychczasowej zasady i uznania za okresy równorzędne z okresami zatrudnienia wyłącznie okresów pobierania wymienionych w tym przepisie zasiłków. Po pierwsze, taka konstrukcja przepisu, jak wskazano wyżej, powoduje, że jego dosłowne brzmienie wskazuje na szerszy zakres pojęciowy kategorii „osoby czasowo pozostającej bez pracy”, niż kategoria „osoby pobierającej zasiłki”. Po drugie, w związku z uregulowaniami ustawy o zatrudnieniu z 1989 r. sam status bezrobotnego nie był wystarczającą przesłanką nabycia praw do zasiłku, gdyż zgodnie z treścią art. 15 ust.1 pkt 2 ustawy wymagane było także pozostawanie w okresie 12 miesięcy poprzedzających dzień zarejestrowania w stosunku pracy co najmniej 180 dni lub podleganie ubezpieczeniu społecznemu z tytułu innej działalności przez okres co najmniej 180 dni. Od wejścia w życie tej ustawy nie każdy bezrobotny, chociaż poszukujący pracy i gotowy do jej podjęcia, miał uprawnienie do zasiłku. Istniała zatem kategoria osoby czasowo pozostającej bez pracy z powodu niemożności jej otrzymania lub niemożności podjęcia szkolenia zawodowego, niebędąca jednocześnie osobą pobierającą zasiłek. Wejście w życie, z dniem 15 listopada 1991 r., ustawy rewaloryzacyjnej spowodowało utratę mocy obowiązującej art. 11 ustawy emerytalnej. Zgodnie z art. 45 ust. 1 tej ustawy od dnia jej wejścia w życie przepisy ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników stosuje się o ile nie są sprzeczne z postanowieniami ustawy. Oznacza to utratę mocy obowiązującej przepisów sprzecznych z uregulowaniami ustawy rewaloryzacyjnej. Do takich należą przepisy rozdziału 3 ustawy emerytalnej z 1982 r. (art. 9-15), dotyczące okresów zatrudnienia, bowiem ta kwestia została uregulowana odmiennie w sposób całościowy w ustawie. Zgodnie z art. 2 ust. 2 pkt 6 za okresy składkowe uważa się również przypadające przed dniem wejścia w

życie niniejszej ustawy okresy, za które została opłacona składka na ubezpieczenie społeczne albo za które nie było obowiązku opłacania składek na ubezpieczenie społeczne, w tym okresy czasowego pozostawania bez pracy na obszarze Państwa Polskiego z powodu niemożności jej otrzymania lub niemożności podjęcia szkolenia zawodowego, w tym okresy pobierania zasiłków z funduszu aktywizacji zawodowej, zasiłków dla bezrobotnych oraz zasiłków szkoleniowych z Funduszu Pracy (pkt 6). Wyraźne zaznaczenie cezurę czasowej w tym przepisie i jednocześnie powielenie dotychczasowej treści art. 11 ust. 2 pkt 14 ustawy emerytalnej z 1982 r. wskazuje na zamiar ustawodawcy, aby zachowane zostały dotychczasowe zasady do stanów faktycznych istniejących do dnia wejścia w życie ustawy, a więc, żeby dotychczasowe okresy - pozostawania bez pracy z powodu niemożności jej otrzymania lub niemożności podjęcia szkolenia zawodowego udowodnionej dokumentami, w tym okresy pobierania zasiłków z funduszu aktywizacji zawodowej, zasiłków dla bezrobotnych oraz zasiłków szkoleniowych z Funduszu Pracy - uznawane za okresy równorzędne z okresami zatrudnienia - stały się okresami składkowymi w rozumieniu ustawy rewaloryzacyjnej. Zabieg ten powtórzony został w przepisie art. 6 ust. 2 pkt 6 ustawy emerytalnej z 1998 r., gdzie wyraźnie postawiono granicę czasową - 15 listopada 1991 r. Z powyższych względów uznać należy, że art. 6 ust. 2 pkt 6 ustawy emerytalnej z 1998 r. obejmuje także okresy czasowego pozostawania bez pracy z powodu niemożności jej otrzymania lub niemożności podjęcia szkolenia zawodowego przed 15 listopada 1991 r., niezależnie od tego, czy w tych okresach pobierane były wymienione w nim zasiłki.

Dla prawidłowego stosowania tej normy prawnej istotne jest także ustalenie pojęcia „okresu czasowego pozostawania bez pracy z powodu niemożności jej otrzymania lub niemożności podjęcia szkolenia zawodowego”. Nie ma wątpliwości, że okresy te są równoznaczne z okresami poszukiwania pracy. Zgodnie z § 1 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 24 września 1945 r. o pośrednictwie pracy i pośrednictwie przy zawieraniu umów o naukę zawodu (Dz.U. Nr 41, poz. 231), wydanym na podstawie art. 2, 4 i 11 dekretu z dnia 2 sierpnia 1945 r. o urzędach zatrudnienia (Dz.U. Nr 30, poz. 182) kierownicy zakładów pracy obowiązani są w terminie 3-dniowym zawiadomić właściwy urząd zatrudnienia, jego oddział lub instytucję wykonywającą zastępczo czynności urzędu zatrudnienia zarówno o każdym wolnym jak i nowoobsadzonym miejscu pracy lub miejscu nauki zawodu”. Z drugiej zaś strony, każdy poszukujący pracy lub miejsca nauki zawodu, zgłaszający

się do właściwego urzędu zatrudnienia w godzinach urzędowych, powinien być zarejestrowany (§ 7). Na użytek tego rozporządzenia osoba pozostająca bez pracy, zgłaszająca gotowość jej podjęcia, określana była jako „poszukująca pracy”. Obowiązująca od 31 grudnia 1989 r. ustawa o zatrudnieniu wprowadziła, w miejsce pojęcia „poszukujący pracy” pojęcie „bezrobotny”. Zgodnie z definicją zawartą w jej art. 2 ust. 1 pkt 8, bezrobotny to osoba zdolna do pracy i gotowa do jej podjęcia w ramach stosunku pracy, pozostająca bez pracy i zarejestrowana we właściwym dla miejsca zamieszkania organie zatrudnienia stopnia podstawowego, z zastrzeżeniem dalszych warunków. Te same przesłanki, na jakich opierają się oba pojęcia - „poszukujący pracy” i „bezrobotny” - są także niezbędne dla uznania konkretnej osoby za „czasowo pozostającą bez pracy z powodu niemożności jej uzyskania lub niemożności podjęcia szkolenia zawodowego”. Chodzi tu mianowicie o pozostawanie bez pracy, jej poszukiwanie oraz gotowość jej podjęcia. Te wspólne cechy uprawniają do przyjęcia, że okresy czasowego pozostawania bez pracy z powodu niemożności jej uzyskania lub niemożności podjęcia szkolenia zawodowego to okresy uprzednio poszukiwania pracy w rozumieniu rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 24 września 1945 r., a następnie okresy bezrobocia w rozumieniu ustawy o zatrudnieniu z 1989 r. Z kolei o niemożności podjęcia pracy stanowi negatywny wynik jej poszukiwania. O takim negatywnym wyniku nie sposób mówić w przypadku, kiedy „poszukujący pracy” lub „bezrobotny” nie skorzystał z możliwości zarejestrowania się uprzednio w urzędzie zatrudnienia - w rozumieniu dekretu z dnia 2 sierpnia 1945 r. o urzędach zatrudnienia, później, we właściwym dla miejsca zamieszkania organie zatrudnienia stopnia podstawowego - w rozumieniu ustawy z 1989 r. o zatrudnieniu. Stąd też nie należy przypisywać prawnej doniosłości rezygnacji (w art. 2 ust. 2 pkt 6 ustawy rewaloryzacyjnej) z konieczności udowodnienia dokumentami okresu w niej wymienionego. Nie można również wykluczyć, że rezygnacja ta związana była z tym, że zachowujące moc rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie postępowania o świadczenia emerytalno-rentowe i zasad wypłaty tych świadczeń (Dz.U. Nr 10, poz. 49 ze zm.) w § 22 ust. 1 przewidywało, że środkiem dowodowym stwierdzającym okresy równorzędne z okresami zatrudnienia są zaświadczenia zakładów pracy, właściwych organów, urzędów i organizacji lub inne dokumenty. Stąd zawarcie w przepisie ustawowym zwrotu „udowodnione dokumentami” uznano za zbędne. Zatem wykładnia systemowa upoważnia do przyjęcia, że okresy czasowego pozostawania bez pracy z powodu niemożności jej uzyskania i niemożności podjęcia

szkolenia zawodowego w rozumieniu art. 6 ust. 2 pkt 6 ustawy emerytalnej z 1998 r., to okresy równoznaczne z okresami zarejestrowania się, pierwotnie, w urzędzie zatrudnienia jako osoba poszukująca pracy (rozporządzenie z 1945 r.), następnie, w organie zatrudnienia, jako osoba bezrobotna (ustawa o zatrudnieniu z 1989 r.).

Przyjęte stanowisko rozwiązuje kwestię pozostawania ubezpieczonego na urlopie bezpłatnym. Niezależnie od tego, podkreślić należy, że w świetle cytowanej wyżej definicji bezrobotnego zawartej w art. 2 ust. 1 pkt 8 ustawy z 1989 r. o zatrudnieniu - obowiązującej w okresie, kiedy ubezpieczony na takim urlopie przebywał - osoba z niego korzystająca nie była osobą bezrobotną. Generalnie zaś podkreślić należy, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem judykatury i poglądami doktryny urlop bezpłatny jest okresem, w którym mimo zawieszenia wzajemnych obowiązków i uprawnień stron, stosunek pracy trwa nadal. Nie ma zatem podstaw, aby uznać, że osoba pozostająca na urlopie bezpłatnym jest osobą pozostającą bez pracy.

Skoro okolicznością, której skarżący nie kwestionuje, jest z jednej strony to, że w spornych okresach nie był on zarejestrowany jako osoba bezrobotna we właściwym dla miejsca zamieszkania organie zatrudnienia stopnia podstawowego, z drugiej zaś strony okresy te pokrywały się z udzielonym mu przez pracodawcę urlopem bezpłatnym, nie ma podstaw do ich zaliczenia przy ustaleniu prawa do emerytury - jako okresów składkowych.

Z tych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. oddalił skargę kasacyjną jako nieuzasadnioną.

=====